

Susanna Maria van Woensel Kooy (1875-1934)

Susanna Maria van Woensel Kooy was een opmerkelijke vrouw die in de eerste decennia van de vorige eeuw een belangrijke en in alle opzichten onorthodoxe rol heeft gespeeld in het maatschappelijke en kerkelijke leven van Bussum. Ze liet een speeltuintje aanleggen bij Oud Valkeveen, richtte een Kinderkerk op, liet de Jeugdkapel aan de Meentweg bouwen en was mede-oprichter van de vereniging die de Spieghelkerk liet bouwen.

Nol Verhagen

Susanna werd op 26 mei 1875 geboren in Amsterdam en overleed op 30 januari 1934 in Utrecht. Ze was de oudste dochter van Johan van Woensel Kooy en Adolphine Mijnsen. Ze had drie jongere zussen en een jongere broer, Johannes, die we in het Gooi vooral kennen als oprichter-eigenaar van Modelboerderij Oud Bussem. De Van Woensel Kooylaan in Bikbergen is naar hem genoemd.

Oud Valkeveen

Susanna was via haar moeder een achterkleindochter van de rijke Amsterdamse suikerhandelaar Johannes Petrus van Rossum, eigenaar van de hofstede Valkeveen. In de loop van de 19de eeuw werd er op grote schaal zand gewonnen op het grondgebied van Van Rossum. De ouders van Susanna lieten op het afgezande terrein een landschapspark aanleggen. Na de dood van haar grootmoeder in 1899 kocht Susanna, die overigens in de familiekring Maria of kortweg Rie werd genoemd, Oud Valkeveen – zij was door de erfenis van haar grootmoeder een welgestelde vrouw geworden.

Op Oud Valkeveen was er op dat moment

al een pannenkoeienboerderij voor dagjesmensen uit Amsterdam, die met de stoomtram naar het Zuiderzeestrand bij Muiderberg kwamen. In familiekring werd die plagerig 'de

Kroeg van Rie' genoemd. Terwijl de brave Rie het zo goed bedoelde: ze liet zelfs een speeltuintje aanleggen als ontspanningsmogelijkheid voor eenvoudige lieden. Zo stond ze onbedoeld aan de wieg van het huidige speelpark Oud Valkeveen.

Oude en nieuwe Zangen

Van haar jeugd en vroege volwassenheid weten we niets. In 1905 verhuisde ze met haar moeder naar de door architect Theo Rueter ontworpen villa De Limiten in Huizen. Ze moet al vroeg gegrepen zijn door religieuze aangelegenheden en door de muziek, in het bijzonder het kerkelijke lied. Ze ergerde zich aan het niveau van

Portret van Susanna Maria van Woensel Kooy, geschilderd door J.G. van Caspel

de in kerkelijke kring gezongen liederen en ging op zoek naar betere alternatieven. In 1911 publiceerde ze onder de naam Maria van Woensel Kooy de bundel *Oude en nieuwe Zangen*, die vele herdrukken zou beleven en die in protestantse kring bekend stond als 'de Woensel Kooy-bundel'. In deze tijd raakt Maria geïnspireerd door de ideeën van de Canadese voorganger

George Hamilton Archibald die met zijn Westhill College in Engeland furore maakte. Zijn aanpak sloot aan bij de opvoedkundige ideeën van hervormers als Maria Montessori en kan het best als 'kindgericht' worden gekenschetst. Samen met haar geestverwant en vriendin Marie van

De ethische leer

Voor een goed begrip van het doen en laten van Maria van Woensel Kooy moeten we weten dat er in Bussum destijds behalve een gereformeerde gemeente, die kerkte in de kapel aan de Iepenlaan en later (vanaf 1926) in de Wilhelminakerk, een hervormde gemeente was, die al vanaf 1828 de kapel aan het einde van de Kapelstraat in gebruik had. Die kapel zou veel later onder de naam Studio Irene nog landelijke bekendheid verwerven als eerste televisiestudio van Nederland. Beide gemeenten waren (zeer) conservatief en omstreeks de eeuwwisseling ontstond er onder de hervormden dan ook een beweging van gelovigen die zich daar niet goed in thuis voelden. Tot de aanhangers van deze zogenoemde 'ethische leer',

Architect Theo Rueter,
links de Jeugdkapel

Voorst van Beest uit Maarssen richtte Van Woensel Kooy de Stichting voor Godsdienstige Opvoeding op. Van Voorst van Beest liet al in 1914 in Maarssen een Kinderkapel verrijzen. Zeven jaar later, in 1921, kwam in Bussum, in de tuin van Van Woensel Kooy, de Jeugdkapel tot stand. Maria was na de dood van haar moeder in 1915 verhuisd naar Meentweg 52, waar ze Theo Rueter villa Kruidhof liet bouwen. Rueter was ook de architect van de Jeugdkapel.

die een meer persoonlijke beleving van het geloof propageerden, behoorde ook Maria van Woensel Kooy. Actieve tegenwerking vanuit de Hervormde Gemeente leidde in 1915 tot oprichting van de Vereeniging tot Evangelisatie, met Van Woensel Kooy als een van de inspirators. Deze Vereeniging zou in 1925 de Spieghelkerk aan de Nieuwe 's-Gravelandseweg laten bouwen, ook al van de hand van architect Theo Rueter.

De Kinderkerk

Maria richtte zich op het kinder- en jeugdwerk en startte in 1916 een speciale kinderkerk in gebouw Concordia. Daarvoor had ze een opleiding tot godsdienstonderwijzeres gevolgd, zodat ze zich 'evangeliste' kon noemen. In dat jaar publiceerde zij ook haar boekje *Wijding in de Kinderkerk*, waarin zij haar ideeën over een kinderkerk gedetailleerd uiteen zette. In de Jeugdkapel die zij enkele jaren later in haar tuin liet bouwen, werden die ideeën verwezenlijkt. Een greep uit haar aanwijzingen:

- De ruimte moet expressief zijn, dat wil zeggen dat duidelijk is dat het een gebedsruimte is en geen vergaderzaal of wijklokaal. En ook geen opslagplaats voor allerlei spullen.
- Er moet veel licht zijn, maar wel gedempt door gebrandschilderd glas, zodat er intimiteit is en de buitenwereld wordt buitengesloten.
- De muren moeten roomkleurig zijn, warm en niet blauwachtig wit. Aan de muren graag mooie bijbelse platen (waarvoor Maria gedetailleerde aanwijzingen geeft, bijvoorbeeld *geen* afbeeldingen van 'den Heiland').
- Het meubilair moet zo zijn dat de kinderen met hun voeten bij de grond kunnen, dus stoelen in verschillende hoogten.
- Om een rommelige sfeer te voorkomen moeten jassen, tassen, mutsen en hoeden in een andere ruimte worden opgeborgen.
- De leider moet 'recht en kloek zich aan de kinderen vertoonen' en sigaar en pijp thuis laten!

Het boek bevat ook een aantal zogenoemde aanvangsdiensten, die kennelijk vooraf moesten gaan aan de feitelijke zondagse dienst. Dat het daar in onze ogen toch niet zo heel kinderlijk toeging moge blijken uit het volgende citaat:

Leider: De Heer zij met u,

Jeugd: En met uwen geest!

Leider: Wentel uwen weg op den Heer en vertrouw op Hem; Hij zal het maken.

Jeugd: De Heer is mijn Herder, mij zal niets ontbreken.

Leider: Werp al uw bekommernissen op Hem, want Hij zorgt voor u.

Jeugd: Immers is mijn ziel stil tot God, van Hem is mijn heil.

Tot slot

Maria overleed na een kort ziekbed op 30 januari 1934 in het Diaconessenhuis in Utrecht, waar een van haar zussen diacones was. Later dat jaar, op 21 oktober, werd er in de Spieghelkerk ter nagedachtenis aan haar een door Theo Rueter ontworpen plaquette onthuld.

Bronnen

A.P. Kooyman-van Rossum, 'Hoe komt de J. van Woensel Kooijlaan aan haar naam?', in: *De Oproeper*, jrg. 6, nr. 4 (1913).

H. Haafkens, *Jeugdkapel, De Heer is op deze Plaats*, mei 2000 (herdenkingsboekje t.g.v. de 125ste geboortedag van S.M. van Woensel Kooi, uitgave in eigen beheer)

Margreet de Broekert, 'Jeugdkapel Meentweg bestaat 100 jaar', in: *Spiegelschrift*, jrg. 27, nr. 3 (2021)

Het graf van Susanna van Woensel Kooy op de Oude Begraafplaats van Naarden (foto Margreet de Broekert)